

Gravenkasteel Gent

Gravenkasteel Gent: Een middeleeuws - 19de eeuwse gebouw

Na de stad Doornik heeft ook Gent een felle discussie betreffend een beeldbepalend monument. De actiegroep SOS Gravensteen verdedigt de stelling dat men moet afblijven van middeleeuws gebouw. Maar kent men zijn geschiedenis of zijn er argumenten die belangrijker zijn dan de andere? Toen in Doornik de beslissing viel om de Schelde te verbreden en daarvoor de " Pont des Trouis" moest worden gesloopt kwam er fel protest, deze "middeleeuwse" brug moest blijven. Uiteindelijk werd deze oeververbinding afgebroken en vervangen door een nieuwe constructie. In Gent wordt het Gravenkasteel niet bedreigd met een sloop maar met een ingrijpend project om meer toeristen een gemakkelijke toegang te verlenen. De laatste weken vroegen een actiegroep en ook gekende Gentenaars om het ontwerp te herzien. Voor- en tegenstanders hebben allemaal goede en slechte argumenten.

Authenticiteit

Betreffende de brug in Doornik staat op Wikipedia het volgende te lezen: "Een versterkte waterpoort op de Schelde in Doornik. Het was één van de oudste nog bestaande exemplaren in Europa en sinds 1991 een beschermd monument. Op 2 augustus 2019 werd begonnen met de afbraak". Wat velen niet wisten is dat de brug in WO II werd vernield en bij de wederopbouw de openingen groter moesten gemaakt worden door het optillen van de hoogte van de nieuwe brug. Daardoor verdween de oorspronkelijke verhouding en bij het recent slopen werd ontdekt dat na 1945 gebruik werd gemaakt van voorgespannen beton, toen een nieuwe en revolutionaire techniek.

Een gebouw of brug is meer dan een opeenstapeling van bouwmaterialen. Na een tijd wordt wat men heeft opgetrokken een onderdeel van een collectief stedelijk geheugen. Het wegnemen ervan wekt steeds irritaties op. Er ontstaat een weerstand vanuit angst voor het nieuwe, een verstoring zonder dat men goed weet waarom. Vergeten wij niet dat de tijdsgeest en de steeds veranderende visie op ons erfgoed erg bepalend is voor onze kijk naar ons patrimonium.

Het Gravenkasteel is geen middeleeuws gebouw, maar staat wel op een middeleeuwse locatie. Dit kolossaal volume in het stadshart is een remake, een creatie van de 19de eeuw in de geest van wat architect Eugène Viollet-le-Duc deed met het kasteel van Pierrefonds. Het Gravensteen was in de 19de eeuw privé eigendom en werd aangewend als textiel fabriek waarin vermoedelijk ook jonge kinderen werkzaam waren. Kinderarbeid in de woonst van de Graven van Vlaanderen! Alle sporen van

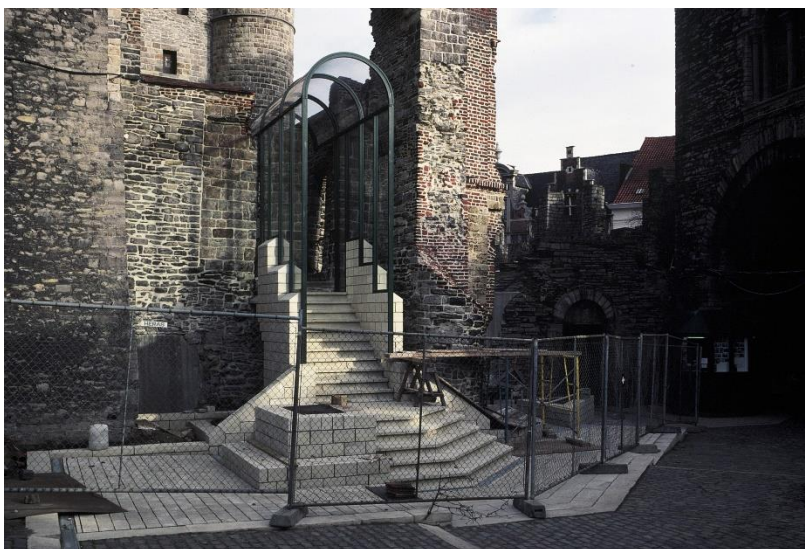
deze fase in het leven van het Gravenkasteel werden wegenomen. De indrukwekkende foto's die het stadsarchief bezit tonen een bouwwerf waar



Gent Gravenkasteel tijdens de restauratie / foto Beeldbank Gent / Zwarte Doos

men met grote vrijheid een nieuwbouw realiseerde. Een archeoloog of een architect die vandaag een dergelijke aanpak zou verdedigen wordt direct de laan uitgestuurd. Het gebouw wordt nu ingezet voor een nieuwe industrie, het toerisme.

In de loop der jaren werd er aan dit gebouw geprutst en er werden vaak



lukrake ingrepen gedaan. Het meest wansmakelijke was de overkapping in plexiglas van de toegangstrap die zo hoog was dat iedereen toch nat werd bij regen. Ook de later aangebrachte loketten waren geen gelukkige oplossing. Dat een grondige studie nodig is zal niemand betwisten. Maar de vraag "wat kan dit monument aan?" werd te weinig benadrukt.

Foto Nieuwe trap vermoedelijk jaren '90 foto Dubois

Het dilemma van toegankelijkheid.

Wie ooit Venetië bezocht weet dat deze uitzonderlijke plek in de lagune werd opgetrokken zonder rekening te houden met rolstoelgebruikers. Moet men Venetië aanpassen en de vele kleine bruggetjes slopen? Of de Dogenstad van de UNESCO wereldlijst verbannen omdat mensen met een beperking geen faciliteiten krijgen? Onze regelgeving betreffende veiligheid vraagt hoge borstweringen maar dit is niet van toepassing in Venetië. Kan men zich dit voorstellen: overal borstweringen in Venetië! Men moet zich de vraag stellen hoeveel mensen daar verdrinken. Ook in Gent werd bij de heraanleg van Gras- en Korenlei de borstwering weggelaten na veel discussie. Deze leien werden "de" plaats van samenkomst, beter dan parkeerplaatsen!

Dat men de toegankelijkheid van een monument voor zoveel mogelijk personen moet vooropstellen valt niet te betwijfelen. Bij de restauratie en herbestemming van het RTT / PTT gebouw tot "De Grote Post" in Oostende werd het probleem van de grote trap opgevangen door zijdelings een lift aan te brengen op een discrete maar correcte wijze. Vanaf het voetpad komt men direct in een kleine ruimte die uitgaat in de grote lokettenzaal. Er zijn echter plaatsen die niet toelaten om iedereen toegang te verlenen op een oordeelkundige wijze. Is de heuvel van de Acropolis wel bereikbaar? En de toren van de Sint Baafskathedraal?



Foto Marc Dubois

Weg met de groene zone

In het dossier van het Gravenkasteel zijn er twee aspecten. De omgeving met het gebouw, de vraag naar een betere toegankelijkheid. Voor de omgeving van dit stadskasteel verwijs ik naar het uitstekend boek van Guido Everaert "Het verfraaide decor van het Gravensteen" (2014). In het boek ook foto's van de groene zone tussen het kasteel en het 18^{de} eeuwse Hotel Huytens, de niet bebouwde zone waarover de discussie anno 2021 gaat.

Gent heeft imposante stenen pleinen maar weinig groene ruimtes, laat staan parken in de historische binnenstad. Dat men binnen de Open Oproep toeliet om dit groen op te offeren voor een gebouw resulteert nu in een stellingname die geen vorm van discussie meer is. Het is de stad die de randvoorwaarden bepaalt waarbinnen de architecten op zoek moeten gaan naar een oplossing. Als het gevraagde niet mogelijk is binnen het bouwvolume, dan moeten de projecten dit ook duidelijk maken. Een uitbreiding in deze groene strook biedt mogelijks een oplossing aan een aantal gestelde vragen, maar is dit niet buiten de lijntjes kleuren? Maakte de commissie een inschattingsfout om zomaar deze groene strook op te offeren? Dat de ingreep omkeerbaar is kan geen argument zijn evenmin als de keuze van een groen dak dat de wandelaars in de Geldmunt niet eens zullen zien. Groen vervangen door een gebouw is erg problematisch, zeker nu de problematiek van de opwarming van de steden regelmatig in de media komt.



Voorstel nieuw paviljoen Gravenkasteel Tekening van de architecten

De ontwerpers zijn de tijdelijke vereniging 019 Architectenbureau Sabine Okkerse bvba, Dhooge & Meganck - Ingenieur Architecten, murmuur

architecten en Seghers Landschapsarchitecten (in de Stadskrant wordt niet een de moeite gedaan om de naam van de ontwerpers te vermelden!). Het zijn talentvolle ontwerpers die met ander werk reeds hun strepen verdienden. Het ingediende dossier getuigt van een professionele aanpak, documenten die men kan raadplegen op de website van de Vlaamse Bouwmeester. De voorgestelde materiaalkeuze is wel overwogen en het dossier is grondig gemaakt. De vraag is of men iedereen tot boven het Gravenkasteel moet brengen om een panoramisch zicht te hebben over Gent. Om een wijds uitzicht te hebben op de Gentse historische stad wordt het panorama van de Gentse Boekentoren een betere optie.

Mensen ontvangen

Is het Y bouwvolume met twee bouwlagen "de" oplossing om nog meer toeristen te ontvangen? Wie de oude foto's bekijkt stelt vast dat in de 19de eeuw enkel het toegangsvolume van het kasteel zichtbaar was, het werd de toegangspoort tot de fabriek. Links en rechts waren er gebouwen opgetrokken tegen de middeleeuwse muur. Het Veerlepleintje had met haar vier gevelwanden een intieme sfeer en na de restauratie ontstond een totaal andere verhouding op dit plein. De vraag kan men stellen waarom de architecten niet deze "restruimte" hebben aangewend in plaats van het weinige groen dat overblijft te elimineren. Op deze percelen stonden in de loop der eeuwen wel constructies maar die moesten verdwijnen om het Gavensteen een grotere nationale uitstraling te geven. Deze optie werd niet eens onderzocht.



Veerleplein en Gravenkasteel voor de restauratie. Het Veerleplein dat een vierde gevelrei. Foto Beeldbank Gent / Zwarte Doos.

Gebouwen beter toegankelijk maken met meer comfort voor toeristen en Gentenaars is logisch. Wij zitten in de bioscoop niet meer in de stoelen

van de jaren '50. De gevraagde accommodatie vraagt ruimte maar de vraag is of de draagkracht van het kasteel, figuurlijke dan, dit wel aankan. Men heeft te weinig nagedacht welke de limieten zijn van de bezoekersstromen bij een dergelijk moeilijk te verbouwen monument.

Inspraak

Schepen voor Cultuur Sami Souguir (Open VLD) verklaarde dat het gebrek aan inspraak ligt in de formule van de Open Oproep van de Vlaamse Bouwmeester en dat in de toekomst Gent deze selectiewijze zal achterwege laten. Wil Souguir weer naar de tijd van de politieke inspraak bij de architectenkeuze, beurtelings een architect met een liberale en socialistische signatuur? Dan weet men op voorhand wie aan de bak zal komen en dit resulteerde vaak in ondermaatse resultaten. De formule van de Open Oproep geeft jonge bureaus de kans projecten te bekomen op basis van ontwerp en niet door politiek lobbywerk.



Gravenkasteel jaren '50

Terecht wees professor Jan Dumolyn van UGent er dat de stad reeds lang op een onzorgvuldige wijze omgaat met haar oudste middeleeuws verleden. Dat de site van de Sint Baafsabdij, de navelstreng van de geboorte van Gent, niet eens toegankelijk is, is volgens hem een bewijs ervan.

*Marc Dubois
Februari 2021*